

НІМЕЦЬКОМОВНИЙ «ПЕРЕКЛАД НОВОГО СВІТУ СВЯТОГО ПИСЬМА» ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ У ЗІСТАВНОМУ АСПЕКТІ З ДЕЯКИМИ НІМЕЦЬКИМИ ПЕРЕКЛАДАМИ БІБЛІЇ

Заполовський М.В.

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
Україна*

Як відомо, в історії перекладу Біблії виділяють три періоди: давній, середній та сучасний. Давній починається з моменту першого перекладу Біблії мовою Європи. Для середнього характерним є становлення нових європейських мов та переклад Біблії на ці мови. Із середини ХХ ст. починається новий, сучасний, період, який пов'язаний з діяльністю біблійних товариств. Сучасні перекладачі Біблії прагнуть не лише зробити тексти перекладів зрозумілими читачеві, але й перекладають Біблію як художній твір, створюючи художні твори на мовах перекладу. У цей період створюється багато нових перекладів Біблії на різні мови світу, що пояснюється як змістовою полісемією та відсутністю голосних у давньоєврейській мові, так і потребою кожного покоління мати свою Біблію, зрозумілу та зручну для читання [1, с. 38-39]. Спроби авторів нових, ще не досліджених, перекладів робити тексти адекватними для нового читача, стають актуальним завданням сьогодення.

У даній статті мова йтиме про один із таких перекладів. Це – багатомовний «Переклад нового світу Святого Письма» (далі – ПНС), виконаний групою перекладачів «Товариства Вартової Башти, Біблій і трактатів» у II пол. ХХ ст. Наразі повністю або частково він видається понад 60-ма мовами світу (українською мовою видано наразі лише «Християнські Грецькі Писання» [Новий Завіт]). У англomовному середовищі дослідженням цієї праці займалися такі дослідники як Д. Бі Дан, Р. Каунтнес, Р. Фурулі, Е. Біатт, Г. Флемінг та ін., у чийх працях було виконано текстологічний аналіз тексту

перекладу та робилось зіставлення з іншими англійськими перекладами. Розглянемо також особливості цього перекладу німецькою мовою та його основні відмінності із деякими іншими німецькими перекладами (зокрема з перекладом Мартіна Лютера).

1.1. Особливості перекладу

Вихідними текстами для єврейського тексту англійського видання цього перекладу Біблії було використано тексти “Biblia Hebraica” Рудольфа Кіттеля (ВНК) та “Biblia Hebraica Stuttgartensia” (BHS). Для цього також спеціально розглядалися оригінали та ранні копії давньоєврейських текстів (Арамейські таргуми, Свитки Мертвого моря, Самарійське П’ятикнижжя та грецька Септуагінта), масоретські тексти (Латинська Вульгата, грецькі переклади Акіли, Феодотиона, Симмаха, Сирійська Пешітта), Ленінградський кодекс В 19А, включаючи Каїрський та Алепський кодекси, Петербурзький кодекс пророків та давньоєврейський текст Гінсбурга. При перекладі грецького тексту використовувались “Новий Завіт оригінальною грецькою мовою” Б. Ф. Весткотта та Ф. Дж. А. Хорта 1881 р., який ґрунтується на грецьких текстах Бовера, Мерка, Нестле-Аланда та грецькому тексті Об’єднаних біблійних товариств. Також використовувались оригінали та ранні копії давньогрецьких текстів (папіруси Честера Бітті та Бодмера, грецькі мінускульні рукописи, включаючи тексти Еразма Ротрдамського, Стефана та Textus Receptus; а також давньогрецькі унціальні рукописи – кодекси Ватиканський 1209 (В), Сінайський, Александрійський (А), Єфрема (С), Бези (D)). Перекладачі звертались до вірменського перекладу, латинських, сирійських коптських та 23 єврейських перекладів (XIV-XX ст.) [2, с. 336-337].

Особливістю німецького видання ПНС є те, що це – переклад з англійського тексту з урахуванням оригінальних текстів на давньоєврейській, арамейській та грецькій мовах. Остаточне німецьке видання, переглянуте у 1986 р., містить понад 125 000 паралельних зносок, а також біблійний індекс із понад 340 тис. зносок до майже 19 900 ключових слів.

ПНС, як і більшість перекладів, також є структурованим і не містить апокрифічні тексти. Поділ на розділи та вірші базується на «Біблії короля Якова» і тому у деяких місцях відрізняється від інших поділів, звичних для інших німецьких перекладів. У перекладі першу частину Святого Письма, яка була написана єврейською та арамейською мовами (Старий Завіт), названо «Єврейські Писання», а другу (Новий Завіт) – «Християнські Грецькі Писання». Це пояснюється тим, що ці (загальноприйняті) позначення стосуються угод, а не текстів Святого Письма [3, с. 1649].

Щоб надати читачам можливість, самостійно інтерпретувати важливі поняття, до кожного кореня слова мови оригіналу було знайдено німецький відповідник. Так, наприклад, до гр. “psyche” – нім. “Seele” (душа), а до гр. “charis” – нім. “unverdiente Güte” (незаслужена доброта). Відхилення простежуємо лише тоді, коли неможливо було знайти жодного німецького виразу, який зміг би відтворити увесь спектр значень виразу з основного тексту. Про подібного роду відхилення у важливих з теологічного погляду виразах вказується у примітках: напр. гр. “pneuma” – нім. “Geist” (дух).

Подібно, щоб розрізнити споріднені слова мов оригіналу, було чітко розрізнено поняття, також коли вони по змісту тісно споріднені. Наприклад: прикметники “kalós” (нім. vortrefflich, ausgezeichnet, vorzüglich, auserlesen – добрий) та “agathós” (moralisch gut – моральний). Також при відтворенні німецькою мовою слів, які мовою оригіналу позначають людину, було використано 5 еквівалентів: “adám” – Erdenmensch (людина як земне створіння); “enósch” – sterblicher Mensch (людина смертна); “géber” – kräftiger Mensch; “ísch” – Mann; zakár” – männlich (стать).

ПНС не передає вільно біблійний текст. У ньому простежується дослівна точність та робиться акцент на контексті зі збереженням суті та стилю. Для перекладу дієслів було обрано вирази, які по-можливості точно відтворювали б те ж значення, що і в оригінальних текстах і не виривали б його з контексту. Тому у зносках подано багато єврейських і грецьких зворотів [3, с. 7-8].

Збереження оригінальної сутності у цьому перекладі Біблії призвело до відхилення від традиційних перекладів, у яких сучасні значення слів відхиляються від значення давніх часів. Так, слово “stauros”, яке традиційно перекладається як “Kreuz” (хрест), у даному перекладі виражено “Pfahl” (стовп). Такі слова як “Hades” (гадес), “Scheol” (шеол) та “Gehenna” (геєнна), “Tartarus” (тартар) не перекладались для того, щоб читач сам міг визначити та пояснити значення слова.

Де було неможливо дослівно перекласти єврейські та грецькі мовні звороти, в зносках зазначалось їхнє дослівне значення. Також було встановлено відтінки значень численних єврейських і грецьких форм дієслова. Для розрізнення різних відмінків давньоєврейської мови були використані допоміжні дієслова. Наприклад, у 1 Кн. Мойсея 2:2 – “*begann er ... zu ruhen*” [3, с. 1635].

Було розрізнено різні аспекти грецьких дієслів:

1) 1 Ів. 2:1 (окрема дія) та 1 Ів. 3:6 (тривала дія) у ПНС передано відповідно “sündigen” (грішити) та “Sünde treiben” (чинити гріх), а у перекладі Мартіна Лютера (далі – ПМЛ) та Elbelfelder Bibel (далі – ЕП) в усіх випадках як “sündigen”;

2) Повторювальні та тривалі дії грецького теперішнього часу, як напр. у Лк. 11:5-10 і Мв. 7:7: “*Bittet unablässig, sucht fortwährend, klopft unaufhörlich an*”(Безупинно просіть, шукайте, стукайте). Подібно також і в Мв. 6:33: “*So fahrt denn fort, zuerst das Königreich zu suchen*” (Отже, і далі шукайте найперше царства і Божої праведності).

3) Також на цій основі було розрізнено заперечні дієслова: Мв. 6:16: “*Hört auf ... ein trübseliges Gesicht zu machen*”. Чи Мв. 7:1: “*Hört auf zu richten*” (Перестаньте...). Коли зустрічається аорист, то дію виражено із запереченням часу: “*Macht euch also niemals Sorgen um den nächsten Tag*” (ніколи) (Мв. 6:34) [2, с. 360].

1.2. Використання тетраграматону

Найпримітнішою особливістю ПНС є те, що у його першій частині (Старому Завіті) божественне ім'я вживається 6973 рази, а у другій – 237. Оскільки наразі його точна історична вимова є невідомою, то в німецькомовному просторі було використано вживану понад 500 років форму (“Jehova”). Перекладачі відтворили тетраграматон (JHWH) у 6827 місцях, там, де він з'являється у *Biblia Hebraica Stuttgartensia* та *Biblia Hebraica* Рудольфа Кіттеля. Далі ім'я було відновлено у 133 місцях, в яких воно було замінене єврейськими переписувачами-соферімами формою “Adonaj” (“Господь”), а також у 8 місцях, де вони замінили його формою “Elohim” (“Бог”) і у 3 місцях згідно Септуагінти, що узгоджується зі зносками *Biblia Hebraica*.

У німецькому виданні ПНС перекладачі у додатку було наведено ще ряд німецьких перекладів Нового Завіту, перекладачі яких також використовували у тексті божественне ім'я у формі “Jehova(h)” чи “Jahve”, починаючи від теолога – євангеліста Крістофа Фрідріха Шульца, 1774р. і закінчуючи католицьким теологом, професором П. Даушом, 1932 р.

Підказками перекладачам щодо правомірного використання імені у тексті Нового Завіту також стала пряма ідентифікація божественного імені у Новому Завіті перекладу Мартіна Лютера за 1545 та 1546 рр. та зазначення у примітці до Мв. 1:20 початкового видання Ельберфельдерської Біблії. Для кожного відновленого місця перекладачі намагались знайти обґрунтування в інших перекладах та спеціальних перекладах на єврейську [3, с. 1624-1628].

1.3. Лексичні відмінності у порівнянні з перекладом Мартіна Лютера та іншими німецькими перекладами

Якщо окремі речення та вирази з оригіналу є багатозначними, то в перекладі робиться спроба ухилитись від традиційного відтворення, зберігаючи при цьому контекст та граматичне і лексичне значення слова:

1) На відміну від ПМЛ (“Wahrlich ich sage dir: Heute wirst mit mir im Paradiese sein”) вірш з Лк. 23:43 у ПНС передано наступним чином: “Wahrlich, ich sage dir heute: Du wirst mit mir im Paradies sein” – Правду говорю тобі сьогодні: ти

будеш зі мною в Раю). Подібно його виражено також й іншими перекладачами (напр. Міхаелісом). Контекстуально це підтверджується в Дії 2:27-31 та 10:39 та обґрунтовується багатозначністю оригінального тексту та відсутністю в давні часи розділових знаків.

2) Переклад Мв. 26:26 (“*Dies bedeutet meinen Leib*” – Це означає моє тіло) не співпадає із ПМЛ (“*Das ist mein Leib*”), але згідно “Словника Нового Завіту Вальтера Бауера” гр. “*estin*” – нім. “*bedeuten*” (означати) відповідає значенню слова.

3) Відтворення Ів. 1:1 як “*das WORT war ein Gott*” (Слово було богом), на відміну від ПМЛ (“*und Gott war das Wort*” – і Бог було Слово) пояснюється перш за все відсутністю означеного артикля перед відповідним грецьким іменником (θεός), завдяки чому слово має прикметникове значення (ein Gott – бог – божественний – богоподібний). Подібним чином цей текст відтворено тим у п’яти інших німецьких перекладах (за Юргеном Бекером, Єреміасом Фальбінгером, Оскаром Гольтцманом, Фрідріхом Рітгельмеєром, та Зігфрідом Шульцом) [3, с. 1643].

4) Вставка слова “*andere*” (інше) у тексті Кл. 1:15-20 було здійснено, щоб повніше передати зміст у німецькому тексті.

Також у даному перекладі можна встановити наступні відмінності з іншими німецькими перекладами:

1) Було розрізнено між гр. *syntéleia* (нім. Abschluss) та *télos* (Ende). Наприклад (Мв. 24:3, 14). ПМЛ та ЕП подають обидва поняття як “Ende” (кінець).

2) По-різному було перекладено поняття *kósmos* (Welt – світ), *aíón* (System der Dinge – система речей) та *oikouméne* (bewohnte Erde – населена земля). ПМЛ та ЕП однаково перекладають усі три поняття як “Welt” (Див. Мв. 24:3, 14, 21).

3) Було розрізнено між *gnósis* (Erkenntnis – пізнання) та *epígnosis* (genaue Erkenntnis – точне знання). Так, у Флп. 1:9 та 3:8 ПМЛ в обох випадках подає “Erkenntnis”, ЕП також розрізняє між “Einsicht” та “Erkenntnis”).

4) Наступне розрізнення – *táphos* (Grab – могила; ПМЛ та ЕП: “Grab”, див. Мв. 23:27), *mnéma* (Gruft – гробниця; ПМЛ: “Grab”, ЕП: “Grabmal”, див. Дії 2:29), *mneméion* (Gedächtnisgruft – пам’ятна гробниця; ПМЛ, ЕП: “Grab”, див. Ів. 5:28) та *háides* (Hades – гадес (в значенні загальної могили людства); ЕП: “Unterwelt”, ПМЛ у різних місцях: “Hölle”, “Tod”, “sein [тобто des Todes] Reich”, див. Дії 2:27) [4].

Вищенаведені особливості вирізняють ПНС з-поміж інших німецьких перекладів Біблії. Оскільки він є буквальним та виконаний на багатьох літературних мовах світу, то у перспективі його вивчення може мати важливе значення як для дослідження перекладацької інтерпретації Біблії, так і для аналізу різних біблійних явищ на сучасних мовах.

Література

1. Гарбовский Н. К. Теория перевода: Учебник. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2004. – С. 544.
2. “Все Писание вдохновлено Богом и полезно”. – Изд. Watchtower Bible and Tract Society of New York, Inc. Brooklyn, New York, U.S.A., 2009. – С. 384.
3. New World Translation of the Holy Scriptures – With References German (Rbi8-X) – Wachturm Bibel- und Traktat-Gesellschaft Deutscher Zweig, e.V., Selters/Taunus, 1993. – С. 1659.
4. “Neue-Welt-Übersetzung der Heiligen Schrift” // Режим доступу: http://wapedia.mobi/de/Neue-Welt-Übersetzung_der_Heiligen_Schrift – дата використання – 06. 12. 2009.